Instytut Europy Środkowej

Komentarze IEŚ

Redakcja: Beata Surmacz (dyrektor IEŚ), Tomasz Stępniewski (z-ca dyrektora IEŚ), Agnieszka Zajdel (sekretarz redakcji), Aleksandra Kuczyńska-Zonik, Jakub Olchowski, Konrad Pawłowski, Agata Tatarenko

Nr 662 (174/2022) | 28.07.2022

ISSN 2657-6996

© IEŚ

Łukasz Lewkowicz

„V4 Future": prezydencja Słowacji w Grupie Wyszehradzkiej w cieniu wojny rosyjsko-ukraińskiej

1 lipca br. Słowacja po raz szósty przejęła roczną prezydencję w Grupie Wyszehradzkiej (V4). Odbywa się to w sytuacji wciąż trwającej agresji Rosji na Ukrainę, co w dużym stopniu determinuje agendę prezydencji. Konflikt powoduje, że na znaczeniu zyskuje rozwój infrastruktury energetycznej i transportowej. Nie mniej ważna okazuje się współpraca w zakresie bezpieczeństwa. Jednocześnie strona słowacka zapowiada powrót do korzeni współpracy wyszehradzkiej. Nowa prezydencja ma być więc zgodna z zasadami praw człowieka, demokracji, praworządności, dobrosąsiedzkimi relacjami oraz zaangażowaniem na rzecz integracji europejskiej i współpracy transatlantyckiej. Jako jedno z głównych wyzwań dla gospodarki wymienia się zieloną transformację. Istotne jest także wsparcie proeuropejskich aspiracji państw Europy Wschodniej i Bałkanów Zachodnich.

Wyzwania energetyczne. Zasadniczym celem Słowaków jest stopniowa likwidacja uzależnienia państw V4 od importu rosyjskich surowców energetycznych, a także dalsza dywersyfikacja źródeł i kierunków dostaw. Służyć ma temu m.in. rozwój interkonektorów gazowych oraz terminali LNG w regionie. Oprócz wspólnych działań na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego, najważniejszym wyzwaniem dla V4 ma być podniesienie poziomu dostaw niskoemisyjnej energii elektrycznej w perspektywie średnio- i długoterminowej.

W agendzie prezydencji zrównoważony bilans energetyczny jest warunkiem wstępnym zapewnienia odpowiednich, bezpiecznych, konkurencyjnych i przystępnych cenowo dostaw energii dla odbiorców indywidualnych i przemysłu. Słowacy wspólnie z partnerami z V4 planują szukać możliwości rozwoju regionalnej infrastruktury energetycznej, z naciskiem na realizację projektów wspólnego zainteresowania UE (PCI) oraz skuteczne wdrażanie czystych technologii (wodór, energetyka jądrowa, odnawialne źródła energii).

Kolejny ważny temat podjęty przez stronę słowacką dotyczy utrzymujących się wysokich cen energii. Współpraca wyszehradzka ma być jednym ze sposobów rozwiązania związanego z tym problemu pogarszającej się sytuacji społecznej i ekonomicznej w regionie. Prezydencja słowacka deklaruje stworzenie platformy koordynującej przygotowania i realizację programu Komisji Europejskiej REPowerEU, a także dyskusję na szczeblu unijnym o przeciwdziałaniu rosnącym cenom energii. Pomóc może tu trwająca właśnie prezydencja Republiki Czeskiej w Radzie UE.

Warunkiem osiągnięcia neutralności klimatycznej w V4 i UE ma być, zdaniem Słowaków, zrównoważone wykorzystanie różnych źródeł energii, a także dalszy rozwój energetyki jądrowej. W ramach zaproponowanego przez Komisję Europejską Pakietu Dekarbonizacji Rynków Wodoru i Gazu państwa V4 mają wspierać znaczenie gazu ziemnego jako ważnego paliwa przejściowego oraz tworzenie odpowiednich warunków rynkowych dla wszystkich rodzajów gazów zdekarbonizowanych.

Wyzwania transportowe. W dziedzinie transportu prezydencja słowacka skupia się przede wszystkim na zakończeniu budowy sieci bazowej TEN-T w regionie. Dodatkowo podejmowane mają być wysiłki na rzecz dokończenia rozbudowy połączeń transportowych na osi Północ-Południe. W transporcie wodnym nacisk ma zostać położony na pogłębienie współpracy w zakresie modernizacji i rozwoju dróg wodnych. Prezydencja ma wesprzeć realizację projektu kolei dużych prędkości w regionie V4 oraz plan rozwoju kolei międzypaństwowych w okresie 10 lat. W najbliższym roku planowana jest dyskusja nad rozwiązaniami prawnymi dotyczącymi postępowań przetargowych na transport transgraniczny. Strona słowacka chce również wspierać rozwój transportu intermodalnego w państwach V4 do 2040 r.

Ponieważ sytuacja geopolityczna regionu uległa pogorszeniu w wyniku rosyjskiej agresji na Ukrainę, strona słowacka zapowiada działania na rzecz zwiększenia finansowania projektów unijnych dotyczących mobilności wojskowej. Fundusze instrumentu „Łącząc Europę" (CEF) na projekty militarne mają być zwiększone, choć bez zmniejszania innych pozycji w budżecie CEF na transport. Słowacy chcą się również skupić na wspieraniu aktywnej mobilności, a także rozwoju zintegrowanych systemów transportowych, wprowadzeniu systemu biletów jednorazowych, realizacji procedur przetargowych na wybór przewoźników w transporcie publicznym.

Wyzwania w zakresie bezpieczeństwa. Priorytety prezydencji w zakresie obronności stanowią odzwierciedlenie rozwoju sytuacji militarnej na Ukrainie. Do głównych zadań na tej płaszczyźnie strona słowacka zalicza: udzielanie pomocy przy rozminowywaniu i usuwaniu niewybuchów na terytorium Ukrainy po zakończeniu wojny; przygotowanie Wyszehradzkiej Grupy Bojowej (EU BG V4) do półrocznego dyżuru w pierwszej połowie 2023 r.; intensyfikację wspólnych szkoleń i ćwiczeń w celu zwiększenia gotowości bojowej armii państw wyszehradzkich; wspieranie wspólnych badań i zacieśnianie współpracy między przedsiębiorstwami sektora obronnego państw V4; koordynowanie stanowisk narodowych dotyczących rozwoju UE i NATO; rozszerzenie współpracy militarnej V4 z Ukrainą; promowanie współpracy militarnej w formule V4+ z wybranymi państwami (m.in. z USA, Francją, Niemcami, Wielką Brytanią, Koreą); poprawę efektywności użycia sił zbrojnych w ramach Zintegrowanego Systemu Obrony Powietrznej i Przeciwrakietowej NATO (NATINAMDS).

Strona słowacka do największych wyzwań, przed którymi stoi cały region, zalicza zagrożenia hybrydowe. Z tego powodu chce zainicjować współpracę państw V4 w zakresie przeciwdziałania i zapobiegania tego rodzaju zagrożeniom bezpieczeństwa. Chodzi przede wszystkim o łagodzenie skutków rozpowszechniania propagandy i dezinformacji w państwach V4 (dużym wyzwaniem jest m.in. popularna w części społeczeństw i elit politycznych narracja Rosji dotycząca Ukrainy i toczącego się tam obecnie konfliktu). Za rosnące zagrożenie uznaje się również ataki cybernetyczne, którymi należy się zająć w ramach V4/V4+. Słowacy planują kontynuację współpracy w zakresie zwalczania zagrożeń hybrydowych poprzez organizację spotkań eksperckich, wspólne ćwiczenia, współpracę w zakresie zarządzania kryzysowego.

Wyzwania ekologiczne. Nowa prezydencja chce położyć większy nacisk na kwestie dotyczące ochrony środowiska. Ważnym obszarem dla strony słowackiej jest neutralność klimatyczna oraz ochrona klimatu i bioróżnorodności. Prezydencja słowacka zapowiada kontynuację dyskusji nad poszczególnymi propozycjami dotyczącymi pakietu legislacyjnego *Fit for 55*. Państwa V4 mają się skupić głównie na problematyce zmian klimatu i ochrony powietrza, ochronie przyrody i różnorodności biologicznej, zrównoważonym leśnictwie, gospodarce wodnej z naciskiem na rozwiązywanie problemów suszy i niedoborów wody. Duże znaczenie ma zwrócenie większej uwagi na bardziej ekologiczne rozwiązania technologiczne w produkcji przemysłowej oraz recykling i gospodarowanie odpadami.

Istotnym wyzwaniem dla prezydencji słowackiej jest również finansowanie zielonej transformacji. Słowacja chce przede wszystkim zwrócić uwagę na kwestię granicznego podatku węglowego, zrobić przegląd dyrektywy w sprawie opodatkowania energii, podjąć dyskusję na temat utworzenia specjalnego funduszu społeczno-klimatycznego, a także objąć systemem handlu uprawnieniami do emisji (ETS) budownictwo i transport drogowy. Szczególna uwaga prezydencji ma być zwrócona także na Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (JTF), który jest kluczowym narzędziem łagodzenia społeczno-gospodarczych konsekwencji polityki klimatycznej UE. Ponadto planowana jest dyskusja nad rewizją unijnego wykazu surowców krytycznych planowaną na 2023 r.

Wyzwania międzynarodowe. W relacjach z partnerami z UE i państwami pozaunijnymi V4 ma dalej bazować przede wszystkim na sprawdzonym formacie V4+. Strona słowacka deklaruje jednak usprawnienie go i dostosowanie do nowej sytuacji geopolitycznej. Po decyzji Rady Europejskiej o nadaniu Ukrainie i Mołdawii statusu kandydata, V4 podtrzymuje dalsze wsparcie dla obu państw na ich drodze do UE. Ponadto państwa wyszehradzkie deklarują poparcie dla starającej się o status kandydata Gruzji. Wysoko na liście priorytetów V4 znajduje się również kwestia rozszerzenia UE o państwa Bałkanów Zachodnich.

Ważnym instrumentem współpracy międzynarodowej V4 pozostaje Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki (IVF). Zwiększenie budżetu do 10 mln EUR od 2022 r. zapewnia środki na wzmocnienie wymiaru społecznego współpracy regionalnej, w szczególności w obszarze mobilności młodzieży. Zwiększona ma być uwaga skierowana na programy wsparcia dla państw Europy Wschodniej i Bałkanów Zachodnich. Podtrzymane mają być projekty IVF wspierające uchodźców z Ukrainy, realizowane od wiosny br. w ramach specjalnego programu.

Podczas obecnej prezydencji państwa V4 chcą aktywnie uczestniczyć w negocjacjach dotyczących reformy Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego (WESA). Podkreślają znaczenie ochrony granic zewnętrznych i zapobiegania nielegalnej migracji w nowej polityce migracyjnej i azylowej UE. Ponadto zwracają uwagę na konieczność ścisłej współpracy regionalnej dotyczącej polityki wobec uchodźców z Ukrainy. Prezydencja słowacka chce także wypracować wspólne stanowisko V4 dotyczące reformy strefy Schengen. Strona słowacka ma w tym zakresie pozostawać w bliskim kontakcie z aktualną czeską i przyszłą szwedzką prezydencją w Radzie UE.

Wnioski

- Największym wyzwaniem stojącym przed V4 w zakresie bezpieczeństwa jest wypracowanie wspólnego stanowiska wobec Rosji, Ukrainy i konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Od początku wojny Węgry prezentują bowiem odmienne stanowisko dotyczące pomocy militarnej dla Ukrainy niż pozostałe państwa wyszehradzkie. Strona węgierska opowiada się również za ograniczeniem sankcji energetycznych UE wobec Rosji oraz podtrzymaniem współpracy politycznej i energetycznej z tym państwem. Słowacja, wspólnie z Republiką Czeską i Polską, chce jak najszybciej odciąć się od rosyjskich węglowodorów i planuje dalsze działania na rzecz dywersyfikacji źródeł energii.
- Prezydencja słowacka szczególnie podkreśla znaczenie ochrony środowiska i osiągnięcia ambitnych celów polityki klimatycznej UE. Z jednej strony kwestie odpowiedniego gospodarowania zasobami wodnymi są istotne dla obecnego rządu Republiki Czeskiej. Z drugiej zaś strony zielona transformacja jest dużym wyzwaniem dla Polski, która opiera swoją gospodarkę w znacznym stopniu na węglu. W kontekście obecnego kryzysu energetycznego coraz większe znaczenie ma rozwój energetyki jądrowej. Najbliższy rok powinien być okresem wypracowywania konsensusu w ramach V4 i zaprezentowania wspólnego stanowiska dotyczącego polityki klimatycznej wobec instytucji UE.
- Istotnym obszarem aktywności międzynarodowej V4 pozostają państwa Europy Wschodniej i Bałkanów Zachodnich. Szczególną rolę pełni na tym obszarze Ukraina, objęta obecnie działaniami militarnymi ze strony Rosji. Państwa V4 położone w bezpośrednim sąsiedztwie toczącego się konfliktu odgrywają zasadniczą rolę w udzielaniu pomocy uchodźcom z Ukrainy. Udział w rozwiązaniu kryzysu humanitarnego predestynuje V4 do aktywnego angażowania się w prace nad reformą polityki migracyjnej i azylowej UE. Jest to również zgodne z priorytetami trwającej równolegle prezydencji czeskiej w Radzie UE.